

schuivende opvattingen en gezondheidsstrategieën, en schiept een weldoende klaarheid. Die komt vooral neer op het terugschelden aan onszelf van onze complexiteit, zowel op het sociale, medisch-wetenschappelijke, psychische als op het overkoepelende maatschappelijk-politieke vlak. Dat doet ze door enerzijds uit te zoomen en deze ontwikkelingen, aan de hand van het ontstaan van het huidige concept 'depressie' als 'nieuwe ziekte', in een ruimere historische context te plaatsen, en vervolgens van daaruit opnieuw in te zoomen op de wijze waarop wijzelf en de samenleving met die nieuwe ziekte (zouden moeten) omgaan. Dat is een intellectuele verademing. Dehue is niet op zoek naar een zondebok, ze begrijpt de groei van de depressie-industrie niet als een groot complot. Ze klaagt de grote verwevenheid aan tussen de farma-industrie en het wetenschappelijke milieu, maar ziet die niet als de enige boosdoener. Ze wijst erop dat veel van wat we over de chemie van ons brein veronderstellen nog altijd onbewezen hypothesen zijn, en dat we daar best eerlijk over blijven. Ze bespreekt de beperkingen van de dubbelblinde tests als enige criterium in de beoordeling van nieuwe geneesmiddelen, wegens te kortdurend en behalve dubbelblind ook doof voor de reële bijwerkingen in het dagelijkse medische leven buiten het labo. Ze wijst erop dat kortdurende psychotherapieën het risico lopen bredere onderliggende problemen niet op te merken.

Lusteloosheid

Geen zekerheid blijft overeind. Bovenal drukt ze de lezer op het hart de samenhang van dit alles niet uit het oog te verliezen, in het bijzonder 'het verbond dat de neoliberale politiek aanging met het farmaceutisch-wetenschappelijk complex, de marketingbedrijven en de mega-geestelijke gezondheidszorg. Samen benadrukken zij de plicht het lot in handen te nemen, die volgens de logica van de markt de primaire conditie is voor verdere welvaartsgroei.' Het vermarkten, zowel van het concept 'depressie' als van de behandelingen ervoor, dient dus in dit boek een breder doel, omdat deze 'ziekte' al die ontwikkelingen zo helder weerspiegelt. Een kwarteeuw geleden bestond depressie als ziekte eigenlijk niet. Het ging om een aantal beschrijvingen, zoals lusteloosheid, innerlijke onrust, gevoelens van waarloosheid, die erop wezen dat er met iemand iets ernstigs aan de hand was, dat er sprake was van psychisch lijden. Als 'ziekte' werd de term grotendeels voorbehouden aan mensen die zo neerslachtig waren dat ze lam voor zich uit zaten te staren en zelfs te apathisch bleken om hun vaak voorkomende zelfmoordgedachten ook uit te voeren. Er bestonden geneesmiddelen, maar daar moest je wat mee uitkijken. Voor je het wist was de willoze zieke dusdanig opgepept dat hij alsnog een einde

aan zijn leven maakte – nog steeds een ernstig risico bij zowat alle stemmingsverbeteraars. Wat de mogelijke oorzaken betreft, kreeg de hulpverlening de raad om verder te kijken dan alleen de chemie. Hoe zat het met de werksituatie van de zieke, zijn huwelijk, financiële situatie, de relatie tot kinderen, ouders, geliefden, collega's... Nu, bijna drie decennia later, lijkt alleen nog de opvatting van de mens als lijf, als atomair individu in een geïsoleerd lichaam, relevant geacht te worden, en wat er met ons lichaam gebeurt, of niet, is in toenemende mate uitsluitend onze verantwoordelijkheid en dus ook onze schuld.

Afstand

Wat 'depressie' aangaat, is je hoofd niet langer ontregeld omdat je, om tal van redenen, in de put zit. Je zit in de put omdat je hoofd ontregeld is. Depressie is van een beschrijving een omschrijving geworden, die zo breed uitvalt dat er een veelheid aan onlustgevoelens in wordt ondergebracht, van vaag tot ingrijpend. Het sterke van Dehues boek is dat het laat zien hoe die 'ombouw' heeft plaatsgevonden, en hoe niet alleen in de psychologie maar ook in de biologie, neutraal geachte, objectieve 'feiten' altijd ook constructies zijn. Dat maakt ze niet minder wetenschappelijk. Je hebt de werkelijkheid en je hebt onze methoden om haar te onderzoeken. Wereld en kennismodellen vallen niet tot elkaar te herleiden: 'De biologie kan nooit dicteren hoe de werkelijkheid ingedeeld en benoemd moet worden. Wetenschappelijk indelen is altijd mensenwerk.' Daarmee raakt *De depressie-epidemie* aan de zeer fundamentele filosofische kwesties die in elk denken, ook het medische, aanwezig zijn. Net als onze wetenschappelijke conceptualisering van mensenwerk zijn, is het overheersende mensbeeld van vandaag geen zuiver natuurgegeven, maar het ingewikkelde resultaat van definities en keuzen. De vraag is dus niet alleen hoe 'reëel' depressie eigenlijk is, maar vooral welke prijs we echt betalen voor een samenleving die haar onbehagen steeds verder depolitiseert door het enerzijds te medicaliseren en anderzijds, waar het afwijkende visies betreft, te stigmatiseren. Dehues besluit, een pleidooi voor bedachtzaamheid, rechtvaardigheid en toewijding, betoogt in wezen dat we uiteindelijk geen betekenisvol leven kunnen leiden zonder een zekere poëtica van het bestaan te huldigen. Onze wetenschappelijke inzichten dienen daarbij wegwijzers te zijn, geen dogma's. Daarmee beklemtoont *De depressie-epidemie* dat we altijd een zekere distantie moeten kunnen bewaren tegenover onze definities van onszelf, de samenleving en de wereld. Dat is een wezenlijk poëtische houding, die mij, allang geen student verpleegkunde meer, maar een asociale schrijver, in alle opzichten van vitale vreugde vervult.

TRUDY DEHUE
De depressie-epidemie.
Augustus, 336 blz.,
24,90 €.
★★★★

Gilbert Roox (De Standaard) praat met Trudy Dehue. Zondag 5 oktober, 12u, Atelier.

Wat depressie aangaat, is je hoofd niet langer ontregeld omdat je in de put zit. Je zit in de put omdat je hoofd ontregeld is

PROZA | S. HERTMANS

Portret van een geluksneurose

Het verborgen weefsel is een roman in scherven. Stefan Hertmans cirkelt rond de frêle, vaak troebele gevoelens van een vrouw die haar eigen hartstocht observeert.

GEERT VAN DER SPEETEN

Is er een groter verschil denkbaar dan tussen de nieuwe roman van Stefan Hertmans en een artikel in een glossy vrouwenblad met de titel 'Onze redactrice getuigt: mijn leven als slettenbak'? Het onderwerp lijkt op het eerste gezicht verwant. Een vrouw stort zich in de passie en in haar ongeluk, en rapporteert daar voortreffelijk en zonder zweem van cynisme over. Alleen is Hertmans' vrouwelijke hoofdpersonage allesbehalve sensationeel, en haar liefdesperikelen zijn dat al evenmin. De veertigjarige Jelina is ook geen journaliste. Ze is het type van de introverte, in gedachten verzonken piekeraarster. Liefdevol legt Hertmans haar in *Het verborgen weefsel* onder het ontleedmes: de draaikolk van emoties waarin ze belandt, hoe ze hunkert naar het simpelste geluk. Hertmans' grote inlevingsvermogen kennen we al sinds *Naar Merelbeke*, waarin hij het genre van de heimatroman een groteske draai gaf. In *Als op de eerste dag* verschoof het gezichtspunt van kinderen naar pubers en volwassenen. Na de heftige, donkere thriller *Harder dan sneeuw* was het blijkbaar weer tijd voor een introspectief boek. Jelina vindt van zichzelf dat ze aan een 'geluksneurose' lijdt. Het valt haar lastig om zichzelf te aanvaarden zoals ze is. Op haar veertigste maakt ze de optelsom: haar man, haar kind, haar minnaar, maar vooral ook haar schrijverschap en haar drogbeelden. Ze is tevergeefs op zoek naar evenwicht, innerlijke rust, 'vrede in haar gedachten'. In ongeveer tweehonderd dagboekachtige fragmenten, variërend van enkele aforistische regels tot anderhalve bladzijde, laat Hertmans haar peilen naar wat er verandert in haar leven. Waarom heeft ze zo weinig vat op 'al die kleine onzinnigheden die er werkelijk toe hebben gedaan?' Haar versplinterde ik komt vol in beeld.

Schaduwboksen

Het centrale hoofdstukje, waarnaar de titel verwijst, gaat over de onzichtbare levensdraad uit de antieke mythologie. Niemand heeft er greep op. Het verborgen weefsel, schrijft Hertmans in een poëtische bui, 'weeft zichzelf terwijl het rafelt en vergaat'. Met zo'n thema beland je al snel bij peilloze melancholie, een stem-

ming waar dit boek nogal eens op een vermoeiende manier omheen cirkelt. Jelina koestert haar dwaze en broze verdriet zoals in het vers van Maurice Gilliams waar slim naar verwezen wordt: 'Wie was het ook alweer die zei dat een gedicht maken zo iets was als het blazen van een zeepbel om een kever?' Meer nog dan in het echte leven neigt Jelina als schrijfster naar introspectie en distantie. Ze zoekt de wonde bewust op. Van haar gedichten en journaals vangen we hier en daar een glimp op via ingenieuze spiegeleffecten. Dan is er in plaats van een tekort plots een teveel. Wanneer het boek ongeveer twee derde is gevorderd, wordt ze tot over haar oren verliefd. Van de man in kwestie krijgen we alleen de contouren te zien, door de gekleurde bril van Jelina die bovendien vooral haar eigen hartslag in de gaten lijkt te houden. Passie en betovering kantelen langzaam in ontgoocheling. Wat rest, is een reddeloos gevoel van eenzaamheid, dat alleen nog te sublimeren valt. Dankzij 'de verhevenheid van een verongelikt verdriet' kan Jelina zich een tragische heldin voelen. De vluchtroute die Stefan Hertmans aan het slot voor haar open houdt, is een van de zwakke punten van dit plotloze boek. Na zijn verrassende vorige romans komt de auteur hier akelig dicht bij een partijtje schaduwboksen. De abstractiegraad is hoog. Jelina lijkt voortdurend te zweven in het leven, als een personage dat uit louter geest bestaat. Voor de andere figuren geldt dat nog meer. Het kind blijft een schim, met welgeteld één clichématige quote ('geen ruzie maken!'). Gelukkig is er de stijl van deze compacte roman, die flirt met poëzie. De beelden en krachtige observaties zijn te herkennen als *vintage* Hertmans. De fijngevoelige zinnen waarmee hij het portret schetst van een licht neurotische, postmoderne vrouw, zijn dat evenzeer.

STEFAN HERTMANS
Het verborgen weefsel.
De Bezige Bij, 156 blz., 19,90 €.
★★☆☆

Gudrun De Geyter praat met Stefan Hertmans en Robert Menasse. Zondag 5 oktober, 14u, Atelier.